

ZOMREL JURAJ CHOVAN- -REHÁK

MGR. PETER CABADAJ

The author commemorates personal life of the literary historian, translator and religious activist Juraj Chovan-Rehák, who worked at the Memorial of Slovak Literature of the Matica Slovenská (currently the Literary Museum of the Slovak National Library) from the 1960s. His substantial legacies included compiling and publishing proceedings related to literary museums. Moreover, he paid special attention to the compilation and editing of several complementary books (anthologies dedicated to A. Bernolák, J. Hollý, J. Škultéty, etc.). The author states that most of Chovan's texts are at the interface of literature and cultural history.

Keywords: Juraj Chovan-Rehák; literary historians; translators; Matica Slovenská; literary museum

Dňa 27. novembra 2021 zomrel v Ružomberku vo veku 90 rokov literárny historik a vedec, múzejník, publicista, kulturológ, biblista, prekladateľ a náboženský aktivista PhDr. Juraj Chovan-Rehák, CSc. Dlhšie mal veľké zdravotné problémy, po mozgovej príhode sa mu zle chodilo aj rozprávalo. Zosnulý vyše štvrtstoročie pracoval v dnešnom Literárnom múzeu Slovenskej národnej knižnice.

Celoživotne ho hlboko poznačilo inšpiratívne prostredie rodného Gombáša (dnes Hubová) – malebnej dolnoliptovskej podhorskej dedinky, odkiaľ pochádzali aj významný literárny vedec, kritik a esejista Jozef Kúttnik-Šmálov či exilový básnik a spisovateľ Ján Okál. Matka bola chýrnou babičou a bylinkárkou, ktorá nezištne pomohla mnohým ľuďom, zvlášť deťom. Hubová predstavovala v Chovanovej biografii kľúčový bod. Tu sa 3. januára 1931, v mlyne pri potoku, narodil a získal elementárne vzdelanie. Potom študoval na gymnáziách v Levoči a Ružomberku, kde zmaturoval. Vzápätí bol prijatý za bohoslovca do Veľkého seminára v Spišskej Kapitule, ale v štúdiu už nemohol pokračovať, lebo v septembri 1950 komunistický režim seminár zavrhol. Dva roky pracoval ako prevádzkový účtovník v Štátnych lesoch, odkiaľ odišiel študovať na Filozofickú fakultu UK v Bratislave odbor slovenčina a ruština (1952 – 1957).

ZLOŽITÉ DVE DECÉNIÁ

Ako učiteľ pôsobil Chovan v Trnave, Ružomberku, rodnej Hubovej i susednej Lubochni. V polovici 60. rokov prichádza do Martina, kde sa stal jazykovým redaktorom Vydavateľstva Matice slovenskej (MS). Keď vzniklo literárno-múzejné pracovisko (1966) – vtedy pod názvom Pamätník slovenskej literatúry MS (dnes Literárne múzeum SNK) –, dostal ponuku odborne participovať na jeho všestrannej činnosti. Následne bol takmer päť rokov vedúcim edičného a metodického oddelenia Pamätníka.

Dôsledky nastupujúcej normalizačnej éry spôsobili v MS okrem iného aj personálne zmeny.

Na naliehanie matičných kolegov a priateľov preberá Juraj Chovan zodpovednosť za Pamätník slovenskej literatúry, ktorý v neľahkých časoch viedol dve decéniá (1971 – 1991). Maticu totiž v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch „kvárila konsolidácia a prísny dohľad okresnej, ale aj štátnej komu-

nistickej soldatesky. Súdruhovia hľadali vnútorného nepriateľa, ťažko sa tam pracovalo a tvorilo. Napriek tomu Juraj Chovan patril medzi najagilnejších vedcov a publicistov“ (P. Štrelinger).

ŠIROKOSPEKTRÁLNA ČINNOSŤ

Začiatkom 90. rokov sa stal riaditeľom Slovenského historického ústavu v Ríme, zriadeného Ministerstvom kultúry SR. Externe redigoval obnovený časopis *Verbum*, po odchode z Matice bol tri roky šéfredaktorom *Katolíckych novín* (1993 – 1995). Už ako dôchodca sa na istý čas vrátil do MS, aby pomáhal pri riešení výskumných úloh súvisiacich s tematikou Slovákov žijúcich v zahraničí.

Zásadným Chovanovým vkladom počas účinkovania v MS bola realizácia obsahovej koncepcie a systematické vydávanie literárnomúzejných zborníkov sprvu pod názvom *Literárne pamiatky a pamätníky*, neskôr *Letopis Pamätníka slovenskej literatúry* a nakoniec *Literárnomúzejný letopis*. Redigoval prvých dvanásť ročníkov uvedených zborníkov (1967 – 1978), v ďalšom období pravidelne prispieval do ich vydání.

Osobitnú kategóriu Chovanovej činnosti predstavuje zostavovanie a redigovanie komplementarizujúcich knižných diel. Spomenieme aspoň pamätnice venované výrazným katolíckym dejateľom z éry prvej fázy národného obrodzenia (Anton Bernolák, Ján Hollý). Popri literárnych zreteľoch nezapúšťal ani na lingvistické hľadisko a okrem štúdií a článkov pripravil na vydanie *Jazykové dielo Jozefa Škultétyho* a mnohé ďalšie tituly.

Po Nežnej revolúcii (1989) nebolo veľa ľudí schopných prevziať zodpovednosť za oživenie dovtedy potláčaného kresťanského časopisectva. Všeobecne rozhladený Juraj Chovan dobrovoľne prijal a bez nároku na honorár i plnil úlohy súvisiace s obnovou významného duchovného a kultúrneho periodika *Verbum*. Získal preň aj prvý okruh kvalitných spolupracovníkov. Neskôr na tomto základe prijal funkciu šéfredaktora *Katolíckych novín*. Pri vykonávaní náročných povinností sa „harmonicky stretávala i spájala Chovanova jazyková a duchovná erudícia, zároveň však – a netreba to tajiť – aj istá individuálna nepripravenosť na vedenie kolektívov, ktoré nemal možnosť predtým formovať“. Silnou stránkou bola

Juraj Chovan na oslave 50. výročia narodenia; Štefan Krivuš (v strede) ako správca Matice slovenskej počas príhovoru, Juraj Chovan (vľavo) a Viliam Mruškovič (vpravo). Zdroj: LA SNK

jeho odborná pripravenosť na riešenie úloh, hlavne dôkladná znalosť slovenčiny, latinčiny a nemčiny. Tvorivo ju uplatnil aj pri výskume staršej slovenskej literatúry a prvej etapy národného obrodzenia. Uvedeným okruhom sa venoval tiež v rámci realizácie expozícií Literárneho múzea MS, ako aj pri svojej vedeckej kandidačnej práci, ktorú obhájil prácou *K počiatku literatúry národného obrodzenia* (1981).

Komplexný portrét zosnulého dotvára i jeho metodologická práca v širších medzinárodných reláciách, pravidelné organizovanie konferencií, podiel na vzdelávaní slovenských literárnych múzejníkov, prednášky na seminároch a kolokviách, tvorba publikácií o MS, preklad *Zápisov z Puškinovho domu* od Alexandra Z. Krejna (1987) a i. Tým všetkým prehlboval bohaté spektrum vlastných odborných záujmov reflektujúcich dejinné aspekty a teoretické myslenie.

Za zmienku rozhodne stoja Chovanom zostavené fotosúbory a celistvé medailóny osobností staršej slovenskej literatúry, aktívna účasť na mnohých vedeckých konferenciách s literárnohistorickou, respektíve literárnomúzejnou tematikou. Špeciálnu pozornosť venoval problematike originálu a kópie v múzeu, čo malo ohlas aj v zahraničí. Angažoval sa tiež v Literárnomúzejnej komisii pri Medzinárodnej rade múzeí (ICOM), ktorej základy boli položené na medzinárodnom kolokviu v Martine (1972). Medzi dôležité segmenty Chovanovej činnosti patrilo autorské riešenie nových stálych literárnych expozícií (Literárne múzeum A. S. Puškina v Brodzanoch, Pamätná izba Jána Hollého v Dobrej Vode a i.).

SYSTEMATIZÁCIA KULTUROLOGICKÝCH HĽADÍSK

Agilný Juraj Chovan nezháľal ani na dôchodku, čo ilustrujú jeho knižné diela (*Kresťanské korene Slovenska*, 2002; *Západ verus Východ*, 2016 – spoluautor), podnetné štúdie (*Dr. Jozef Cieker, Na okraj svätoplukovskej rebélie – slovenskohistorické reflexie a i.*) a preklady (*Žalospev od J. Valentiniho*, 2007 a i.). Pri príležitosti storočnice narodenia tvorcu modernej slovenskej jazykovedy Ľudovíta Nováka spoluroganoval v Ľubochni vedeckú konferenciu (2008), ktorú svojim erudovaným príspevkom otvoril. Mimochodom, Chovan bol dlhodobo oduševneným propagátorom diela prof. PhDr. Ľudovíta Nováka, DrSc. – okrem iného aj zakladateľa Slovenskej akadémie vied.

Sumarizujúc možno konštatovať, že prakticky všetky Chovanove texty sú na rozhraní literatúry a kultúrnej histórie. Vždy si uvedomoval historickú determinovanosť spoločenských hnutí, myslenia a tvorby, a tak plynule prechádzal z pozície historika k filozofovaniu a odtiaľ i k teologizovaniu. Zdanlivo akoby nebol „ukotvený“ ani v jednom odbore, ale participujúc na myslení v hraničných súvislostiach objavoval to, čo mnohí špecialisti nezriedka míňajú – zmysel nášho poznania. Atribútom jednoty bola v jeho prípade dôsledná systematizácia kulturologických hľadísk.

Češť pamiatke Juraja Chovana-Reháka!